
POSLJEDNJA KNJIGA †IVE KALINSKOGA

(*JAPA, JAPEK, JAPICA – TATA, TATEK, TATICA*)

Kajkavsko-štokavski poetski i jezični panoptikum, Mala biblioteka „Ignac Kristijanović“, knj. 49., Kajkavsko spravišće, Zagreb, 2025.)

Spoznaja fatumnosti i pojedinca i povijesti – kao jedna od trajnih stvaralačkih preokupacija †dr. sc. Ive Kalinskoga – sudbinski je obilježila i objavljivanje knjige njezina tvorca, iznenadnim odlaskom iz ovoga zemnoga svijeta u 86. godini života. Zbirka *Japa, japek, japica – Tata, tatek, tatica* kao „kajkavsko-štokavski poetski i jezični panoptikum“ postala je dodatni simbolski poetski *tešamentom* Ive Kalinskoga, *jape* postmodernoga kajkavskog pjesništva.

JAPA, JAPEK, JAPICA – TATA, TATEK, TATICA, jedanaesta je pjesnička zbirka književnika i znanstvenika †*Ive Kalinskoga* – u sklopu bogatog mu opusa koji čini dvadesetak knjiga – u širokom, vrlo raznolikom žanrovskom rasponu: od poezije (kajkavske i standardnojezične), kratke proze, romana, eseja, znanstvenih monografija, leksikografskih /dijalektoloških djela.

Autorski podnaslovno koncipirana kao „Kajkavsko-štokavski poetski i jezični panoptikum“ – ta kajkavsko-štokavska zbirka (49. knjiga u nakladi *Kajkavskoga spravišća*, društva za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti iz Zagreba i njegove Male biblioteke „Ignac Kristijanović“) - i ovaj put višestruko je intrigantna. I to ne samo svojim idejnim/filozofijskim poetskim slogom nego i strukturom, paralelizmom svake kajkavske pjesme u standardno-štokavskoj realizaciji/“prijevodu“! (zrcalno u knjizi: lijevo kajkavska pjesma, desno njezin štokavski korelat kao svojevrсна paralelna zbirka).

†**Ivo Kalinski**, pjesnik iznimne jezične, „književne kulture“ (C. Milanja, 2007) i filozofičnosti, književno-kritički s razlogom hvaljen kao „najveći kajkavski pjesnik“ (K. Devčić) - čije se cjelokupno djelo odlikuje višestrukom autorском, strukovnom kompetencijom (pjesnika i prozaista, esejista, književnog analitičara i teoretičara, jezikoslovca, leksikografa, urednika...) - nakon višegodišnje

(kajkavske) stanke javio se osebnim kajkavsko-štokavskim „panoptikumom“. S primisli na semantičko polje *panoptikuma* kao zbirke/niza probranih „figura“, rijetkosti, u Kalinskoga uočavamo konstantu estetskoga rasta u odnosu na prijašnje (antologijske) kajkavske zbirke: *Pha kaj* (1979.), *Valctakt i lajno* (1984.), *Blindjerana pizza* (u zajedničkoj knjizi s Vladimirom Pernićem, nadnaslovljenoj *Cicirici & Senjali*, 2007.) – kao što uočavamo i kontinuitet hvaljenih konstanti svih dosadašnjih zbirki, dokazane biti sveukupnog mu poetskoga stvaralaštva: jezične iscizeliranosti, *komprimirane fabulativnosti*, groteske, specifične, nove/crne humorističnosti, postmodernističke intertekstnosti - ukratko, od svakodnevnice (raz)govornosti, do visoke filozofičnosti u tom besjedovnom kôdu.

Strukturno, kao i u prethodnim zbirka do 2024. i ranije (*Razgovor s perihelom*, *Podrhtavanje tišine*, *Apidiktor*, *Lollo*, *Nemir Podvornika Szerbe*, *Kristalni aed...*) – ili naslovno, ili u posvetnim sintagmama – Kalinski u podnaslovno iskazanom „Kajkavsko-štokavskom poetskom i jezičnom panoptikumu“ postavlja leksemsku, a time i simbolsku zagonetku, ovaj put u natukničkom dekodiranju kajkavskih leksema u naslovu JAPA, JAPEK, JAPICA... – te u njihovoj, većinom, jezično-standardnoj parafrazi TATA, TATEK, TATICA (uz kajkavsku prevagu: *tatek*).

Namjerna **leksikografska** usloženost naslova, baš kao u Belostenčevoj natuknici „Japa, japek, japicza“ (Gazophylacium: 136), ima širu i trajniju semantičku i jezičnopovijesnu referenciju spram sudbine i funkcionalnosti kajkavštine, ovjerenu, uostalom, i vlastitim djelom.

Od naslova nadalje, u skladu s natukničkom/leksikografskom argumentacijom novih pjesmotvora ovdje u *Japi...* (nastavljajući se na terminologijsku usloženost stihova prijašnjih zbirki) - u strukturi knjige sasvim je prirodna „abecedna“ raspodjela pjesničkih ciklusa (A., B., C., D. ...).

Govorno logičnim, nereduciranim, „nepopravljanim“, leksemskim redosljedom hrvatskoga/kajkavskoga jezika u stihovnom iskazu otvara se opsežan kajkavski/štokavski *panoptikum* u više ciklusa, isprekidan interpunkcijski brojnim **naslovnim** uskličnicima/upitnicima (njih skoro 40-ak u cijeloj zbirci) koji u razgođivanju teksta/rečenice, u rastavljanju pjesama kao „govornih cjelina“ – neočekivanim zapitanostima i usklicima, naglašenim imperativnostima, imaju i stilsko-semantičke posljedice (*Japa!*, *Kača!* *Kača belovuška!*, *Škrip!*, *Na zahodu sonca opet črleno nebo?!*, *Šlabekuvati?*, *Čudačineči vrabec!*, *Soseda Cila!?*, *Duha pobjednika!*, *Ščuric!*, *Cikorija!*, ...).

U zagonetno-odgonetnom, vizionarskom postavu sveukupne stvaralačke slike Svijeta Ive Kalinskoga – slike/projekcije koja bi se u cjelini pjesnikovanja mogla sažeti jednim od njegovih naslova *Z višine*, *z glibline* iz prve mu zbirke (1979.), a naglašeno upravo u ovoj novoj, **programatskoj** kajkavskoj/štokavskoj – poseb-

na stilska mjesta zauzimaju **posvetni zazivi**, kao moto svakoj knjizi, utječući se ideji uzveličenja/uznesenja, „sili ponad mene“, višoj svijesti - „moj Domine“. Pretpočetni zaziv zbirke *Japa, japek japica - Tata, tatek, tatica* znakovito glasi: *Isso é Amor! / To je ljubav! // E, moj Bogek! / E, moj Domine!*

Mjerodavna suvremena književna kritika i povijest (osobito Cvjetko Milanja u ovdje referiranoj vrsnoj studiji „Pjesništvo Ive Kalinskoga“, Kaj XL, br. 6, 2007.) ustvrdila je **istost poetike** „na istom pjesničkom tragu u antologijskom kajkavskom pjesništvu“ Ive Kalinskoga, kao i u „paralelnom mediju“ standardnojezičnog mu pjesnikovanja – označivši je „kao **neogzistencijalističku**“. Na formalnoj/označiteljskoj razini njegova poezija na „kajkavskom jeziku, a ne dijalektu“ odlikuje se „književnom iznjegovanošću“, (...) što ukazuje na iznimnu književnu kulturu i teorijsko osvještenje“ (Milanja, 2007: 4,7). U tom smislu, poput Milanje (koji citira vjerojatno jedan od najcitiranijih ulomaka iz esejističkih medaljona „Anatomija kmice“ Ive Kalinskoga, 2004., vezanih uz obnovljeno recitalno i dječje kajkavske pjesništvo u organizaciji POU Sv. Ivan Zelina) izvlačimo Kalinskijevu vrijednosnu odrednicu iz stavova o iskustvu svijeta u stvaralačkoj zbilji kajkavskoga jezika – kako je taj jezik „prirodna pupčana veza s **mentalnom slikom kajkavskoga podneblja**, njegov stalnosni svjetonazorni koncentrat“ (Kalinski, Anatomija: 28).). Joža Skok, analizirajući vršne kôte pjesnikova postmodernizma, sažeo ih je već naslovno: ... „od osporavanja do kreativnog produžetka i nove afirmacije kajkavske pjesničke tradicije“ (Skok, 1983; 2007: 108-114). Pjesništvo je to, prema Skoku (2007: 113), koje „stremi dubinskoj projekciji života“, kao svojevrsna *duhovna* „biografija nutrine i biografija poetike, ispunjena sumnjom i skepsom, snažnim osjećajem tjelesnog i duhovnog, ukletstvom prostora i vremena“, čijom se (auto)ironijskom gestom ublažava „fatum smrti“.

Upravo ta „spoznaja fatumnosti“ (“u životu pojedinca i povijesti uopće“) koju u Kalinskoga naglašava i Milanja (2007: 7, 4), spoznaja „lirskog subjekta o antitbitku“ – u svjetonazornoj dominantni „stanja potrošenosti individue“ u „doba praznine“ (2007: 4) - temeljna je autorova problematizacija i u novoj, kajkavsko-štokavskoj zbirci. I to u njezinim groteskno-fabulativnim pjesničkim krokijima, supstratu lirskoga u narativnom kôdu, kao nastavak stilematičkih postupaka i iz prethodnih standardnojezičnih zbirki.

Umjetnička transpozicija Svijeta Ive Kalinskoga, među ostalim, književno-kritički ovjerena vrijednosnom sintagmom „**nigdinska metafizika**“ (Milanja, 2007: 8), u svakom bi pjesmovnom tekstu novoga kajkavsko-štokavskoga *panoptikuma* zavrijedila, kao i inače, zasebnu interpretacijsku studiju, ili esej. Tim više što autor i ovaj put proširuje svoj predmetnotematski obzor aktualnim realijama u povijesnoj dijakroniji, poput emigrantskih/migracijskih sudbina (*Škrip*), te - u

skladu s leksikografskom „jednadžbom“ u naslovu – pjesničkim „uskrisivanjem“ kajkavskih leksemskih rijetkosti („ščulec trava“, „ščuric“, „šlabekuvati“, „pretršci“, „kukec opnekrilec“, ...), ili pak, prema vlastitom zapisu, sklonošću „blagoj ironizaciji svega: i organskoga i anorganskoga“ (*Kozja detela i kojneki z perjem*).

Preostaje nam, stoga, prepoznati samo osnovne kôte autorove **neonihilističke** poetike, statusa lirskoga subjekta kao proročkoga promatrača s početnom – iskustveno i emotivno najsnažnijom i visokom pozicijom njegova „motrišta“ u vremenu pjesme – kao „predvečerke“, „na zahodu sonca“, „poklem večerje“, premda - *Očuklavel je naš zgled / Kljast je naš pogled* (“Na zahodu sonca opet črleno nebo?!“).

Uz utiskivanje nazivlja, **identitetsku** narav Kalinskijeva postmodernističkog pjeva na označiteljskoj razini potvrđuju i brojne zamjenične uzastopnosti, kao identitetska uporišna mjesta: autentičnosti, prisnosti, etičnosti - naspram (ali i u prilog) prije spominjanoj trošivosti subjekta: *naša Pisava/ Naša predraga kravica Mu-Mu/ (...) kača belovuška/ Naša prijateljica* („Kača! Kača belovuška!“); „Čak i naša stara psica zna...“; A najdrastičnije, s mogućom semantičkom protegom na ideju smrti: *Nešče nas jemlje / Se više smu slični onom kaj je mati zemlja/ Kaj je draga naša mati!* („Moduš“).

Vratiti nam se vrijednosnoj sintagmi Skokovoj uz kajkavsko pjesništvo Ive Kalinskoga kao duhovne „**biografije nutrine**“, tim više uz ključno „zavičajno opominajne“ u pjesmi „A kaj?“ s poentiranom relativizacijom, svojevrsnim pripitomljavanjem leksema/i semantema „smrti“: *Baš sada gda su se lieta k starosti privela? / Sad seguren da neima smrti / Opet zdvajaš opet bedastoče šlabekuješ/ Ili je to samor koračaj z jednog dvorišča vu drugo/ Pod kapum nebeskum - ništa novoga!* A u složenosti zbirke *Japa, japek, japica* ... ta ‘nutrina’ („nuternja“) izrijekom ima svoje metaforičko i tvarno obličje: *Nuternja nam je naotekla od nadajna* („Moduš“); *Zjeda i mene moje drevo znutra* („Osveta paradizuma“); *Kolobar sončeni miluje mu nuternje oblake* („Drugi...On?“).

Ludističke zaigranosti pripovjednih stihovnih krokija Ive Kalinskoga i u Kajkavsko-štokavskom poetskom i jezičnom panoptikumumu *Japa, japek, japica* – *Tata, tatek, tatica* u tkivo svoje vjerodostojnosti i pronositelja značenja uključuju brojne animalistične sugovornike/“likove“ („čudačineći vrabec“, „tič zvan crvenperka“, „kača belovuška“, „ščuric“, „naša stara psica“, „z pesom na vuzici“, „kojnsko živinče“, „čorava sova“, „kukec opnekrilec“/“kukec ravnekrilec“, ...): *Da se zmislim kak smu negda gda je bil dobrovuolen/ Skupno poslušali Beethovena i vživali!* („Čudačineći vrabec!“).

Na djelu je ponovno **analepsa** (kao književni i, općenito, umjetnički „flashback“/prisjećanje) i oksimoronska **stranjskost doma**, nespoznatljivost poznatoga kao povijesni i individualni, genetski fatum: *Odprli vrata i srečni vunišli/ Vu*

kmicu našega detinjstva! („Kvaka“); *O toj kači i ja imam reči koju/ Dok sem – ako jesem – rasel/ I pobegem vu ovo vreme denešnje* („Kača! Kača belovuška!“).

U periodizacijskoj i stilskoj kontekstualizaciji cjelokupnoga pjesništva Ive Kalinskoga i njegove filozofičnosti - kojim bi autor samo „dobno“ bio „blizak razlogašima“ - povedimo se ponovno mjerodavnim zaključnim ocjenama tog neporecivo antologijskog opusa u prijašnjim aktualizacijama Cvjetka Milanje (2007: 8) - kako Kalinski „ne svjedoči toliko o krizi pjesništva“ koliko o „krizi suvremenoga globalističkog svijeta i njegove ‘siromašne’ misli koja je simptom umske opustošenosti i niskog modusa egzistencije u kojoj nedostaje briga za vlastito biće“. I recimo to Kalinskim samim u dijagnostici sveopće „**človečanske praznoće**“, „tenke pameti“: *Dohaja li budoče nuovo vrieme vu cujnah/ Vu črne oprave?* („Na zahodu sonca opet črleno nebo?!“).

U cjelini knjige, namjerna, čineći se naizgled krajnja **narativna jednostavnost** prepleće se s „običnim“ bizarnostima neumoljive prolaznosti života - od svakidašnjih realija do onih fikcionalnih, čak i zaumnih - ali se zapravo, i upravo time, prema autorovu svjedočenju, radi o „**reamalgamiranju** stvaralačkoga čina“.

Božica Pažur